

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.051.301
Львівського національного
університету імені Івана Франка
доктору філологічних наук, професору,
професору кафедри зарубіжної преси
та інформації Львівського
національного університету
імені Івана Франка
Житарюку Мар'яну Георгійовичу

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора наук із соціальних комунікацій, професора,
декана філологічного факультету, професора кафедри журналістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Бідзілі Юрія Михайловича
на дисертацію Волянського Назарія Олеговича
«Просвітницька і маніпулятивна пропаганда в інформаційному просторі
України та росії: порівняльний аспект», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю
061 Журналістика**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Сучасні соціальні комунікації за останні кілька років разюче змінилися у всьому глобальному інформаційному просторі, що спонукає дослідників до критичного наукового осмислення тих процесів та проблем модерної суспільної комунікації, які безпосередньо пов'язані з питаннями протидії деструктивній пропаганді та дезінформації в умовах відкритого інформаційного простору. Актуальність дослідження Назарія Волянського зумовлена ще й тим, що в сучасному інформаційному суспільстві пропаганда стала одним із ключових інструментів впливу на суспільну свідомість. Особливо це виявляється в контексті інформаційного протистояння між Україною та росією, яке значно посилилося після таких подій, як анексія Криму та повномасштабне вторгнення росії в Україну. Як відомо, пропаганда в новочасному медіапросторі може виконувати різні функції: з одного боку – просвітницьку, спрямовану на інформування населення, формування громадянської позиції та підтримку національної ідентичності, з іншого –

маніпулятивну, спрямовану на спотворення інформації, дезінформацію та психологічний вплив на аудиторію. Ретельний аналіз та зіставлення українського та російського інформаційних просторів за допомогою наукового інструментарію дозволили Н.О. Волянському доволі чітко виокремити відмінності в комунікаційних стратегіях, медійних нарративах і механізмах впливу на суспільство. Як можемо спостерігати, російська пропаганда цілеспрямовано моделює альтернативну реальність через міфи, фейки та дезінформацію, створюючи образ ворога та формуючи діаметрально протилежні інтерпретації подій. У цьому контексті цілком погоджуємося з думкою автора дослідження про те, що «актуальність дослідження динаміки пропагандистських нарративів упродовж великої війни зумовлена потребою теоретичних та практичних узагальнень, а актуальність дослідження сутності, інструментів та методів російської маніпулятивної пропаганди в інформаційному просторі України, росії та світу зумовлена потребою окреслення шляхів протидії їй та формування національних нарративів» (див. с. 3).

Злободенність теми, до якої звернувся Н. Волянський, посилюється й тим, що інформаційна війна, зокрема й через пропаганду, стала невід'ємною частиною сучасних міжнародних конфліктів. Російська пропагандистська система активно використовує медіа, соціальні мережі та інші канали комунікації для поширення дезінформації щодо подій в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За формально-змістовими ознаками наукова робота Н.О. Волянського характеризується достатньою логічністю та послідовністю, що в свою чергу позитивно впливає на ступінь обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій. Автор чітко структурує методологічну основу дослідження, розмежовуючи емпіричні та теоретичні методи, а також пояснює їхнє функціональне призначення у вирішенні поставлених наукових завдань. Застосування цілого комплексу наукових методів (аналізу письмових документів, монографічного методу, спостереження, контент-аналізу, а також структурного, системного, термінологічного, кількісного аналізу, синтезу, компаративного та історичного методів) свідчить про намагання автора забезпечити багатовимірне дослідження явища пропаганди та її сучасних форм у медійному просторі. Логіка викладу простежується і в переході від опису методологічного інструментарію до формулювання наукової новизни та практичного значення результатів дослідження. Задекларована новизна корелює з окресленими методами та завданнями роботи: систематизація наукових

підходів до розуміння пропаганди, уточнення термінологічного апарату, аналіз наративів російської маніпулятивної пропаганди та порівняння інформаційних практик України і росії. Усе це дає підстави вважати, що отримані результати ґрунтуються на належній теоретико-методологічній базі, а висновки, до яких дійшов автор, та його рекомендації мають цілковито наукове мотивування та практичне значення для теорії та практики сучасних соціальних комунікацій.

Водночас у тексті простежується дещо надмірна деталізація переліку методів та часткове дублювання їхніх функцій, що де-не-де обтяжує сприйняття структури методології. Однак це не знижує загальної логічної послідовності викладу і не суперечить обґрунтованості основних положень дисертації.

Загалом матеріал у роботі Н.О. Волянського «Просвітницька і маніпулятивна пропаганда в інформаційному просторі України та росії: порівняльний аспект» викладено логічно та системно: опис методів дослідження, формулювання наукової новизни та окреслення теоретичного і практичного значення результатів взаємопов'язані між собою. Усе це забезпечує належний рівень аргументованості наукових положень, умовиводів, загальних висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У вступі дисертації обґрунтовано, що пропаганда в сучасному інформаційному просторі виконує не лише функцію поширення інформації, а й формує громадську думку, впливає на політичні процеси, національну ідентичність, міжнародне сприймання держави та поведінкові установки суспільства. Дисертант справедливо наголошує, що в умовах війни пропаганда стає інструментом стратегічного впливу, спрямованого на деморалізацію суспільства, дискредитацію державних інституцій та маніпулювання міжнародною аудиторією, що визначає необхідність її комплексного наукового дослідження. Водночас у вступі дисертації актуальність теми могла б бути посилена ширшим аналізом міжнародних наукових досліджень пропаганди та інформаційних війн, зокрема сучасних західних концепцій стратегічних комунікацій, когнітивної війни та інформаційно-психологічних операцій (с. 19 – 23). Такий підхід дозволив би глибше інтегрувати дослідження у світовий науковий дискурс та підсилити теоретичне обґрунтування теми.

У першому розділі дисертації *«Теоретичні засади дослідження пропаганди»* автор розглянув наукові підходи до визначення пропаганди (див. с. 29–39), проаналізував історіографію дослідження пропаганди (див. с. 39–55), відзначивши кілька періодів активного дослідження пропаганди, що були зумовлені історичними подіями, пов'язаними з її використанням, систематизував форми, засоби, види, методи пропаганди (с. 56–64), подав класифікаційні

критерії видів пропаганди, з'ясував та представив структуру та природу маніпулятивної пропаганди. Підрозділ «Наукові підходи до визначення пропаганди» (с. 29–39) присвячений огляду наукових концепцій пропаганди, відстеженню еволюції підходів до її трактування та окресленню власного розуміння цієї дефініції. Цілком обґрунтованим є прагнення систематизувати наукові підходи та поєднати класичні теорії із сучасними дослідженнями. Разом із тим, у цьому підрозділі спостерігається певна описовість викладу, коли значна частина тексту зводиться до переліку наукових позицій без їхнього критичного порівняльного аналізу (с. 30–35). Було б доцільно чіткіше виокремити наукові школи та показати відмінності між ними, а також визначити, які з підходів є найбільш релевантними для сучасного дослідження пропаганди. Про намагання автора обґрунтувати власну концептуальну позицію свідчить не тільки аналіз різних підходів до розуміння пропаганди в умовах нинішньої російсько-української війни, але й авторське визначення пропаганди як «цілеспрямованої та організованої системи комунікативних дій для впливу на цільову аудиторію» (с. 34–35), що є логічним, однак потребує чіткішого розмежування з поняттями стратегічних комунікацій, інформаційної політики та публічної дипломатії, оскільки ці категорії частково перетинаються в сучасному науковому дискурсі. У підрозділі «Пропаганда: історія та історіографія» (с. 39–56) автор послідовно простежує розвиток пропаганди від Першої світової війни до сучасності, акцентуючи на ключових історичних етапах її розвитку. Доречним є використання історичного підходу, що дозволяє зрозуміти генезу пропагандистських практик та їхню трансформацію. Водночас у цьому підрозділі інколи спостерігається надмірна деталізація історичних фактів (наприклад, опис діяльності британського бюро військової пропаганди), що частково перевантажує текст і відволікає від основної мети теоретичного аналізу (с. 40–43). Підрозділ «Форми, засоби, види, методи пропаганди» (с. 56–64) вирізняється значним фактичним матеріалом і демонструє глибоке опрацювання теми. Дисертант систематизує форми пропаганди, розглядає методи маніпулятивного впливу та описує структуру пропагандистського повідомлення. В авторському баченні класифікація методів пропаганди подана переважно у вигляді переліку, але без чіткої ієрархічної структури, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу. На нашу думку, було б доречно подати узагальнювальну схему або типологію методів пропаганди. У підрозділах 1.4 «Просвітницька пропаганда: сутність, функції, механізми» (с. 64–70) та 1.5 «Маніпулятивна пропаганда як соціально-комунікативне явище» (с. 70–73) автор намагається розмежувати конструктивні та деструктивні форми пропаганди, що є важливим

теоретичним завданням. Похвальними є зусилля автора сформулювати цілісну концепцію просвітницької пропаганди як інструменту національного розвитку. Заразом саме поняття «просвітницька пропаганда» потребує додаткового теоретичного обґрунтування, позаяк в науковій традиції пропаганда здебільшого розглядається як інструмент маніпуляції, а не просвітництва.

Другий розділ наукової роботи **«Маніпулятивна пропаганда в інформаційному просторі України та Росії»** логічно продовжує теоретичні положення першого розділу і переходить до аналізу пропагандистських наративів та методів їхнього поширення в інформаційному просторі України, росії та на тимчасово окупованих територіях у період від грудня 2021 року до жовтня 2025 року. Водночас, попри загалом правильну постановку дослідницького завдання, рівень обґрунтованості окремих положень у межах розділу є нерівномірним. У початковій частині розділу (с. 77–93) дисертант дуже доречно намагається простежити витoki сучасних російських пропагандистських наративів, пов'язуючи їх із концептами «русского мира» та «спільної історії». Однак цей фрагмент має переважно описовий характер, автор фіксує наявність відповідних ідеологем, проте не визначає чітких критеріїв їхнього виокремлення як саме пропагандистських наративів і не розкриває механізмів їхньої трансформації в конкретні медійні практики. Унаслідок цього зроблені узагальнення виглядають радше як інтерпретація, ніж як доведене наукове положення. Подальший аналіз (див. с. 93–107), у якому автор показує зміну російських пропагандистських наративів залежно від перебігу війни, є більш переконливим. Дисертант обґрунтовано відзначає їхню семантичну та ситуативну адаптивність, демонструючи перехід від заперечення суб'єктності України до акцентування на протистоянні з країнами НАТО. Водночас уже на наступному етапі узагальнення (див. с. 107–115), де виокремлюються ключові стратегічні наративи («Україна – недодержава», «росія воює з НАТО», «дискредитація українського керівництва», «зрив мобілізації», «росія готова до переговорів»), аналіз втрачає глибину, бо наративи подані як перелік із короткими поясненнями, але без належної емпіричної верифікації (зокрема, без аналізу їхньої частотності, домінування в різних медіаканалах або динаміки поширення), що трішки знижує рівень доведеності відповідних висновків. Спроба періодизації розвитку пропагандистських наративів у 2023–2025 роках (с. 115–126) є методологічно важливою, однак критерії такого поділу залишаються не до кінця проясненими. Автор фіксує зміни у змісті пропаганди, проте не обґрунтовує, чому саме запропоновані часові межі є аналітично значущими, що створює враження певної довільності у структуруванні матеріалу. Окрему увагу

в розділі приділено методам маніпулятивної пропаганди (с. 137–153), до яких віднесено, зокрема, метод «гнилого оселедця», «велику брехню», «абсолютну очевидність», «невідомого героя», багаторазове повторення, напівправду, залякування, метод 60/40, звинувачення у звірствах, гіперболізацію ставок, демонізацію та дегуманізацію опонента, релігійні санкції, поляризацію, метапропаганду. Попри широту охоплення, подана класифікація не супроводжується належним поясненням принципів її побудови (зокрема, не визначено, чи є вона авторською, чи базується на існуючих наукових підходах), а наведені приклади мають переважно ілюстративний, а не доказовий характер. Це не дозволяє повною мірою оцінити системність застосування зазначених методів у проаналізованому інформаційному масиві. Важливим є також висновок автора про те, що метою російської пропаганди на тимчасово окупованих територіях є стирання української національної ідентичності та формування агресивної російської ідентичності. Проте цей висновок, попри свою концептуальну значущість, у межах розділу не підкріплений достатньою кількістю конкретних кейсів або порівняльних спостережень, які б дозволили простежити механізми такого впливу. Порівняльна характеристика просвітницької пропаганди України та російської псевдопросвітницької пропаганди, де наголошується на орієнтації української сторони на цінність і гідність людини, також має радше декларативний характер. Твердження про те, що російська «просвітницька» пропаганда є лише складовою імперської маніпулятивної системи, є логічним, однак у тексті розділу воно не отримує достатнього аналітичного розгортання і залишається на рівні загального висновку.

Таким чином, другий розділ дисертації засвідчує, що автор добре орієнтується у фактичному матеріалі та вловлює ключові тенденції функціонування сучасної пропаганди, зокрема її адаптивність і нарративну організацію. Водночас значна частина висновків ґрунтується на якісних спостереженнях без достатнього емпіричного підтвердження та чіткої методологічної фіксації, що трохи знижує ступінь їхньої наукової обґрунтованості.

У третьому розділі **«Заходи протидії російській маніпулятивній пропаганді»** (с. 156–223) логічно продовжується аналітична лінія попереднього розділу, однак змінюється фокус дослідження – від опису та інтерпретації пропагандистських практик до окреслення інструментів їхньої нейтралізації. Водночас саме ця зміна дослідницької оптики виявляє певну проблему розділу: перехід від аналітичного рівня до нормативно-описового не супроводжується належним посиленням доказової бази.

У підрозділі, присвяченому державним механізмам протидії (с. 157–174), дисертант демонструє обізнаність із інституційною структурою та нормативно-правовими інструментами інформаційної політики. Зокрема, подається розгорнутий перелік заходів і суб'єктів їхньої реалізації (див. с. 160–170), що справляє враження повноти охоплення проблеми. Проте цей матеріал не до кінця переходить у площину аналізу, бо не здійснюється оцінка ефективності наведених механізмів, не простежується їхнього впливу на інформаційний простір, не порівнюються різні підходи до протидії. Унаслідок цього сформульовані висновки постають до певної міри як узагальнення опису, а не як результат конкретного дослідження.

Аналогічна тенденція простежується в підрозділі, де розглядається роль медіа («Українські медіа в боротьбі з російською пропагандою», с. 174–194). Дисертант наголошує на значенні журналістських стандартів, достовірності інформації та боротьби з дезінформацією, що само собою є беззаперечним. Однак на рівні аргументації ці положення заслабко підкріплюються аналізом конкретних медійних кейсів або практик, які б дозволили показати, як саме ці стандарти реалізуються або порушуються в умовах інформаційної війни. Відтак висновки у цьому фрагменті мають переважно нормативно-декларативний характер і не цілковито відповідають заявленому аналітичному рівню дослідження.

У підрозділі 3.3, присвяченому громадським ініціативам та підвищенню рівня медіаграмотності (див. с. 194–213), дисертант розширює поле аналізу, залучаючи позадержавні інструменти протидії пропаганді. Особливо важливими у площині спростування російської маніпулятивної пропаганди щодо України на міжнародному рівні, на нашу думку, є презентація в дисертації фактчекінгового проекту Stopfake, який викриває і спростовує неправдиву інформацію 14 мовами. Загалом автор демонструє високий рівень обізнаності із відповідними проєктами та практиками, однак і тут децю переважає описовий підхід: ініціативи перелічуються та коротко характеризуються, однак відсутня їхня системна оцінка. Не до кінця зрозумілі критерії визначення ефективності, не проаналізовано впливу громадських ініціатив на різні аудиторії, що дозволило б зробити більш переконливі висновки щодо їхньої реальної ролі в інформаційному протистоянні.

Найбільш концептуально насиченим є завершальний фрагмент розділу (с. 213–223), у якому автор звертається до культурного виміру протидії пропаганді. Ідея про те, що культура і національний наратив можуть виступати інструментом інформаційної безпеки, виглядає обґрунтованою і перспективною.

Водночас у представленому вигляді вона не отримує достатнього аналітичного розвитку. Так, на с. 215–220 ці положення формулюються на рівні загальних тез, без конкретизації механізмів їхньої реалізації та без залучення емпіричних прикладів, які б підтверджували їхню ефективність. До прикладу, дисертант констатує: «важливою є взаємодія та взаємопідтримка, взаємодопомога усіх названих складників. Держава має взаємодіяти з медіа, медіа – з громадськими та фактчекінговими ініціативами, громадські та фактчекінгові ініціативи – з громадянами України і так далі» (див. с. 224). У результаті такі фрагменти справляють враження радше концептуальної декларації, ніж доведеного наукового висновку, хоча загалом третій розділ демонструє прагнення автора охопити різні рівні протидії маніпулятивній пропаганді (державний, медійний, громадський і культурний), що є безумовною перевагою роботи.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації та достовірність отриманих результатів насамперед полягають у системному дослідженні російської маніпулятивної пропаганди періоду повномасштабної війни проти України. Зокрема автор упорядкував наукові підходи до визначення пропаганди за хронологічним та сутнісним критеріями (с. 29–39), дослідив динаміку пропагандистських наративів у 2021–2025 рр. (с. 93–126), увиразнив методи маніпулятивної пропаганди в сучасному медіапросторі (с. 137–153), здійснив порівняльний аналіз просвітницької та маніпулятивної пропаганди (с. 115–126), окреслив цілий комплекс заходів протидії пропаганді (с. 156–223). Після аналізу різних підходів автор пропонує власне розуміння пропаганди в умовах сучасної російсько-української війни, що свідчить як про новизну, так і про намагання сформуванню власну концептуальну позицію. До новизни результатів також відносимо удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження сучасної пропаганди (с. 70–73), класифікацію її видів і методів. Матеріал, що представлений в науковій роботі, одночасно поглиблює розуміння інформаційної війни як складової сучасних конфліктів і доводить необхідність постійного вдосконалення та пошуку нових підходів до формування національних контрнарративів ворожій пропаганді. Аналіз показує, що наукова новизна одержаних результатів, представлених в дисертації Н.О. Волянського, є вдосталь обґрунтованою і відповідає сучасному рівню розвитку науки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Практичне значення дисертації Назарія Волянського є вагомим і полягає в можливості застосування її результатів у різних сферах. Матеріали дослідження можуть бути використані в діяльності державних органів щодо протидії дезінформації (див. с. 157–174), у роботі медіа та журналістів для підвищення стандартів

інформаційної діяльності (див. с. 174–194), у сфері формальної та неформальної освіти при викладанні курсів із медіаграмотності, журналістики, стратегічних комунікацій тощо (див. с. 213–223), у розробці інформаційної політики та інформаційно-комунікаційної стратегії держави, у діяльності фактчекінгових організацій. Запропоновані автором рекомендації вирізняються достатньою конкретикою, є практично орієнтованими та можуть бути впроваджені в реальну практику.

Повнота викладених наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Результати дослідження, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданні кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Елементи наукової концепції роботи апробовані у 7 доповідях на міжнародних і звітних наукових конференціях із журналістики, зокрема, в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Львівському національному університеті імені Івана Франка. Основні положення дисертації достатньо повно відображені в наукових публікаціях автора. Здобувач має 3 статті у фахових виданнях України (2025 р.) та 3 публікації апробаційного характеру (матеріали конференцій). Аналіз наукових праць доводить, що оприлюднені матеріали Н.О. Волянського охоплюють ключові аспекти дослідження, зокрема, методи пропаганди, тактики маніпулятивного впливу, стратегії протидії. Таким чином, результати дисертації пройшли належну апробацію та оприлюднення.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Волянського Назарія Олеговича відповідає спеціальності 061 Журналістика і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків у вигляді таблиць. Загальний обсяг наукової роботи з додатками складає 284 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 233 сторінки (10,6 авторських аркушів). Повний список використаних джерел містить 249 найменувань. Оформлення дисертації відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У праці

дисертант подає покликання на джерела при використанні ідей, тверджень та відомостей їхніх авторів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно відзначити, що вона містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації під час захисту:

1. У першому розділі доцільно було б чіткіше розмежувати поняття пропаганди, дезінформації та стратегічних комунікацій, оскільки пропаганда, дезінформація і стратегічні комунікації – це різні за суттю явища, хоча всі вони пов'язані із впливом на масову свідомість.
2. Попри загальну якісну наукову концепцію дисертації потребує уточнення факт щодо коректності виокремлення та порівняння маніпулятивної і просвітницької пропаганди. Просвітницька – це характеристика змістового наповнення матеріалу, що доноситься, а маніпулятивна – способи та методи впливу на аудиторію. Як показує практика, російська пропаганда в основу так званої «м'якої сили» формально вкладає просвітницькі матеріали, використовує концепцію спільної історії, спорідненості культур, мови, літератури, кіно, балету, але використовує усе це як інструмент гібридної війни для розмивання ідентичності інших народів та просування своїх геополітичних інтересів.
3. У другому розділі «Маніпулятивна пропаганда в інформаційному просторі України та Росії» дещо бракує кількісної репрезентації результатів контент-аналізу (наприклад, у вигляді таблиць або графіків).
4. Чи не найціннішою частиною третього розділу дисертації є рекомендації науковця щодо заходів протидії російській маніпулятивній пропаганді, однак вони мають надто узагальнений характер і потребують конкретизації механізмів їхньої реалізації під час публічного захисту.
5. Дещо недоречно і стилістично невправно вживається в роботі слово писемний замість письмовий (див. с. 4), що зрештою є поширеною помилкою і в наукових колах. Письмовий і писемний – це пароніми, вони близькі за значенням, але мають різні відтінки семантики. Лексема «писемний» семантично та стилістично тяжіє до книжного й урочистого стилю, її доцільно вживати, коли йдеться про важливі культурні пам'ятки минулого (до прикладу, писемна пам'ятка, писемне джерело, писемна мова), «писемний» вказує на належність до культури письма, літературної мови чи історичних джерел. Натомість лексема «письмовий» вказує на фізичний процес письма або спосіб зафіксованих документів.

6. Подекуди в роботі трапляються друкарські огріхи (літературних – замість літературних, с. 215) та незначні стилістичні помилки (переклади на англійську – замість переклади англійською, с. 218).

Загальний висновок.

Подана до захисту дисертація Н.О. Волянського «Просвітницька і маніпулятивна пропаганда в інформаційному просторі України та росії: порівняльний аспект» є актуальною, містить наукову новизну, демонструє практичне значення отриманих результатів для спеціальності 061 Журналістика, характеризується обґрунтованістю та аргументованістю рекомендацій та висновків.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 21.03.2022 р. № 341, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507), а її автор – Волянський Назарій Олегович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика»..

Офіційний опонент,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, декан філологічного факультету,
професор кафедри журналістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Юрій БІДЗІЛЯ